

Ru m. 207. 3. sept. 19.

Rõõmustav ooperilavastus

Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater «Estonia» esitas hooaja avatendusena N. A. Rimski-Korsakovi ooperi «Tsaari mõrsja» lavastuse.

«Tsaari mõrsja» on Rimski-Korsakovi ulatuslikus ooperiloomingus erilisel kohal; see on nagu kokkuvõtteks helilooja otsingutest sel loomingupeerioidil. Erinevalt Rimski-Korsakovi teistest ooperitest ei ole «Tsaari mõrsja» aluseks mitte muinasjutuline või fantastiline ainetik, vaid olustikuline draama. Oma ooperi kangelasteks valis helilooja sihilikult lihtsad inimesed tavalises olustikus. Ooperi ajalooliseks taustaks on Ivan Groznõi valitsemisaeg, suurte ajalooliste sündmuste ja ränkade heitluste ajastu. Sellel taustal hargnebki ooperi kangelaste isiklik tragöödia. «Tsaari mõrsja» esiketendus oli 3. novembril 1899. a. Moskva eraooperis, ning tänapäevani on see vene ooperiklassika üks paremaid teoseid püsinud kogu maailma ooperilavadel.

«Tsaari mõrsjal» on oma lavastustraditsioonid, kuid tänapäeva kuulaja kasvanud nõudlikkus ei saa nendega enam rahulduda. Tundub, et «Tsaari mõrsja» lavastaja «Estonias» Paul Mägi on leidnud sisuliselt põhjendatud ja veenva käsitluse ooperi põhiidee ja tegelaskujude karakteri eredaks esiletoomiseks. Kõigepealt on välditud kõik liigne välises kujunduslikus küljes ning keskendatud kogu tähelepanu näitlejaile-lauljale. Ning sellise keerukatel psühholoogilisel niitanssidel

rajaneva teose juures, nagu seda on «Tsaari mõrsja», on niisugune käsitluslaad kahtlemata kõige õigem. Selle ooperi lavastusliku ajaloo kestel on sageli kõneldud, et muusikalistele väärtustele vaatamata on ooper sisuliselt raskesti mõistetav. Tõenäoliselt ongi selliste seisukohtade põhjuseks asjaolu, et liigsete olustikuliste ning dekoratiivsete detailide küllus hajutab kuulaja tähelepanu ning viimane ei suuda ennast keskendada tegelaste sisemaailma ja nende vastastikuste suhete lahtimõtestamisele.

Kui kõnelda sellest, mis on lavastuses uudset, siis leiame seda üsna palju.

Tavaliselt mainitakse lavastusest kõneldes kunstnikkudekoraatorit kusagil lõpupoole. «Tsaari mõrsja» puhul aga tahaksin kohe kõnelda Eldor Renterist. Kunstnik ei ole «Tsaari mõrsja» lavastuses jäänud ainult «väliseks kujundajaks», vaid on koostöös lavastajaga süvenenud ooperi dramaturgia ja Rimski-Korsakovi muusika olemusse ning suutnud leida sellele ilmele ning kõigiti põhjendatud dekoratiivse kujunduse. Ning seda just seetõttu, et lavastuse põhiprintsiibist lähtudes ei ole ta tõstnud esile ajaloolise ega olustikulise detaili, vaid eeskätt üldkoloriiti ning Rimski-Korsakovi muusika eepilisele iseloomule vastavaid elemente. Ooperi esimese vaatuse üldine puna-kuldne koloriit on nagu kajastus tsaarivõimu julma ajastu verre upruvate küllsärast, mis ümbritseb Grigori Grjaznoid. Väga leidlik on tohutute pühakupiltide lumine tagasinele ajastu fanaalilise religioossuse kajastusena. Meenutagem kas või esimese vaatuse lõppu, kus palvekella kõlades raskes hingepiinas vaevlev Ljubaša seisab väikesena ja üksikuna pühakute ükskõiksete ja askeetlike hiielnägude ees. E. Renter'i süvenemine teose olemusse avaldub isegi sellises pisidetailis nagu laetalade ornamentika: Grjaznoi juures on nendele nikerdatud kiskja, Sobakini majas aga rahulik taimeornament.

Leidlikult rakendatud kaldpinnad võimaldavad luua mitmekesiseid ja huvitavaid misanstseene ning aktsenteerida üksikuid tegelaskujusid ja -gruupe. Samuti on hästi ja stiilselt õnnestunud kostüümid.

Ooperi dramaturgiliste põhilinide kandjateks on ühelt poolt opritšnik Grigori Grjaznoi, Ivan Groznõi episoodiline kuju ja Maljuta Skuratov, teiselt poolt Marfa, Dunjaša, Lõkov, Sobakin ja Saburova. Grigoriga tihedalt seotud on tema endine armastatu Ljubaša, kes oma armastuse eest võideldes läheb kuriteoni ning võtab oma armastatult rõõmuga vastu ka surmahoobi.

Grigori Grjaznoi karakter on psühholoogiliselt vägagi keerukas ning esitab ka vokaalselt tõsiseid nõudeid. See on inimene, kes otsib väljapääsu oma hirmsast minevikust ning loodab seda leida armastuses Marfa vastu; Marfa armastuse võitmiseks laskub ta kuriteoni, nii nagu Ljubašagi Grigori armastuse võitmiseks ja Marfale kättemaksmiseks. NSV Liidu rahvakunstnik Tiit Kuusik kehastas eredalt ja ilmekalt Grigori Grjaznoid tema jõulise ja ohjeldamatu iseloomuga, taltsutamatu kirgedega ning sealsamas pilnavate mõtetega ja kahtlus- tega.

Meeldivald esines kaupmees Sobakini osas Eesti NSV teeneline kunstnik Aaro Pärn, kes suutis veenvalt edasi anda nii Sobakini heasüdamlikku ja lahket loomust kui ka kannatava isa muret ja valu neljandas vaatuses.

Tsaari ihuarsti Bomeliusena esinenud Enno Eesmaa pakkus ilmele karaktertõubi salakavalast ja ahnest inimesest, kes oma madalate kirgede rahuldamiseks ei kohku tagasi millegi ees.

Eriti rõõmustas selles lavastuses paljude noorte solistide rakendamine kandvates osades. Marfa vokaalselt ja mänguliselt raskes osas esines edukalt Paula Padrik. Osa on talle täiesti jõukohane ja sobiv ning selle edukas teostamine annab tunnistust lauljatar võimete märkimisväärsest kasvust. P. Padriku tugev selge ja kauni tämbriga hääling ning suur musikaalsus lubavad temalt ka tulevikus palju oodata. Mängulisest küljest rahuldab P. Padriku osakäsitlus täielikult.

Haaravalt esines Ljubašana noor lauljatar Urve Tauts, kellele see on esimeseks ulatuslikumaks dramaatiliseks osaks. Ljubaša osa tema pide-

valt areneva psühholoogilise küljega esitab suuri lavaliisi nõudeid, noor lauljatar tuli nendega aga küllalt edukalt toime. Tema Ljubaša esimeses vaatuses on naine, kelles põleb mahasurutud kireleek, kes kannatab ja suudab seda varjata, ning alles stseenis Grjaznoiga avalduvad tema tunded. U. Tauts andis kõike seda hea mõõdutundega, vältides äärmiselt varitavat ülemängimise ohtu ning luues seega võimalused karakteri arendamiseks teises vaatuses stseenis Bomeliusega ning finaalis, kus Ljubaša kirglik loomus purskab kõiki tõkkeit murdes esile.

Meeldiva mulje jättis ka Heljo Poolak Dunjaša osas. Tema hääling ei ole küll eriti jõuline, kuid on omapärase ja pehme tämbriga ning kõlab ansamblites suurepäraselt.

Noor laulja Henrik Krumm Lõkovi osas täitis oma ülesande rahuldavalt. Vokaalselt esines mõningaid ebatäpsusi Lõkovi kolmanda vaatuse aarias, kuid need on välditavad orkestri täpsema jälgimisega.

Ilmele ja omapärase Maljuta Skuratovi kuju lõi Ervin Kärvet. Näitleja andis tabavalt edasi Skuratovi olemust, tema luurava ja valvsa ilvesepilgu ning kohmaka jõulisuse.

Ester Lepa Domna Saburovana näitas end taas tugeva karakterinäitlejana, luues ilmele ja värvika kaupmehe- naise selle alatise askeldamise, auahnuse ja kadedusevarjunditega.

Tubli ja tänuväärse töö on teinud ooperi dirigent, Eesti NSV teeneline kunstnik Priit Nigula. Tema juhtimisel toob orkester esile kõik Rimski-Korsakovi partituuri peened varjundid. Kontakt lava ja orkestri vahel on laitmatu.

Tuleb avaldada täit tunnustust teatri ooperikollektiivi innukale tööle, mille tulemusena võisime tutvuda meie lauljatepere lootustandva järelkasvuga ning ühtlasi saime meie ooperiteatri repertuaari selle vene ooperiklassika meistriteose, mille muusika on akadeemik B. Assafjevi sõnade järgi «traagilise värvinguga hümn vene naise hinge eetilisele ildele», ja mida Rord kuuldes tahaks ikka ja jälle kuulata.

F. RANDEL

Stseen I vaatuses: NSV Liidu rahvakunstnik Tiit Kuusik Grigori Grjaznoid ja Urve Tauts Ljubašana